

JÓ Z E F W Y B I C K I

Az olaszthoni lengyel légiók dala

D Ą B R O W S K I - I N D U L Ó

Nem halt meg még Lengyelország,
Ameddig mi élünk.
Kik hazánkat elorozták,
Megérik kardélünk.

Dąbrowski, bátran,
Olaszthonból hazánkba.
Ha te vagy vezérünk,
Egyesülhet népünk.

Mint Czarniecki ment Poznańba
Átszelve a tengert,
A hazának oltalmára
Vívni a svédekkel.

Dąbrowski, bátran...

Visztulán át, s át a Vártán,
Így leszünk lengyellé,
Bonaparte hős példáján
Leszünk győztesekké.

Dąbrowski, bátran...

Nem tesped ránk muszka, német,
Ha mi kardot rántunk,
Jelszó, hogy e közegységet
Tudjuk most hazánkul.

Dąbrowski, bátran...

Ott az atya Boriskáját
Biztatgatja sírva,
Halld hadaink dobogását,
Dobszólós a visszhang.

Dąbrowski, bátran...

Erre mind egyként kiáltja:
Többé rabság nincsen.
Raclawicés kaszáinkkal
Kościuszkót szólítsd, Isten.

Dąbrowski, bátran...

JEGYZETEK

- 1 Oexle, Otto Gerhard (hg.): *Memoria als Kultur*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1995. /Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, 121/; Zükov, M. B.: Az „emlékezet” /memória/ fogalma, mint a „kulturális hagyomány” fogalom interdiszciplináris kutatása megszerzésének konceptuális alapja, in: *Hagyomány és hagyományalkotás. Tanulmánygyűjtemény*. Szerk. Hofer Tamás és Niedermüller Péter. Bp., MTA Néprajzi Kut. Csop., 1987. 109-111.; Feichtinger, Johannes et al. (hg.): *Schauplatz Kultur – Zentraleuropa. Transdisziplinäre Annäherungen. Moritz Csáky zum 70. Geburtstag gewidmet*. Innsbruck, StudienVerlag, 2006.
- 2 Pierre Nora: Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája, in: *Aetas*, 14. 1999:3. 142–157.; K. Horváth Zsolt: Emlékezet a történelem után. Pierre Nora és a Les Lieux de mémoire: az esettől a modellig, in: Nora, Pierre: *Emlékezet és történelem között*, Bp., Napvilág, 2010. 377–407. valamint Kovács Szilvia: Az emlékezet helyei a kultúratudományok térbeli fordulatának aspektusából, in: *Studia Litteraria*, 2012:1-2. 168–174. (Csáky Moritz, Peter Stachel: *Die Verortung von Gedächtnis*. Wien, Passagen Verlag, 2001. kapcsán).
- 3 *Jana Długosza Banderia Prutenorum*. Wyd. Karol Górski. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1958.; Ekdahl, Sven: *Die „Banderia Prutenorum” des Jan Długosz – eine Quelle zur Schlacht bei Tannenberg 1410. Untersuchungen zu Aufbau, Entstehung und Quellenwert der Handschrift*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1976.
- 4 A raclawicei ütközetben (1794. április 4.) Kościuszko legyőzte a Tormaszov tábornok vezette oroszokat. A csatában a reguláris lengyel csapatok mellett kiegyenesített kaszájukkal a parasztok is részt vettek.
- 5 A maciejowice-i csata (1794. október 10.) az orosz túlerővel szemben a lengyel felkelők súlyos vereségével végződött. Kościuszko sebesülten orosz fogságba esett.
- 6 I. Pál cár 1796-ban csak azzal a feltétellel engedte szabadon Kościuszkot, hogy nem tér vissza Lengyelországba. Anglia és az Amerikai Egyesült Államok után előbb Párizsban telepedett le, majd 1808 táján a svájci Solothurnba költözött, itt is halt meg 1817. október 15-én.
- 7 Somogyvári Gyula (Gyula diák): Kosciuszko szobra előtt, in: *Nagymagyarország*, 1929. nov. 1. 9.
- 8 A kérdésről ld. bővebben Plamper, Jan: *Geschichte und Gefühl – Grundlagen der Emotionsgeschichte*. München, Siedler Verlag, 2012, illetőleg a kötet recenziója: Eperjesi Zoltán: A történelem és az érzések – az érzelem története, in: *Klíó*, 22. 2013:4. 31–35.
- 9 Történetét ld. részletesen: Rożek, Michał: *Kopiec Kościuski w Krakowie*. Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1981.
- 10 [Toldy] Schedel Ferenc: *Utazásom naplója*, 1824. okt. 6 – 18. OSZK Kézirattár, Fol. Hung. 615. Közölve: Kovács István – Petneki Áron (szerk.): *„Bámulám a Vizsultát... Krakkó a magyar művelődés történetében*. Bp., Balassi K., 2003. 51–53.
- 11 Felhívizy: Kosciuszko halma, in: *Regélő*, 1833. ápr. máj. jun. 153-155. A teljes szöveg közölve: Kovács István – Petneki Áron i. m. 51 – 53. Valamennyi idézetnél megőriztem az eredeti helyesírást.
- 12 A „Boże coś Polskę” kezdetű, Alojzy Feliński által 1816-ban írt himnusz (amely egyházi használatú nemzeti dalként ma is él) a 19. században „Búsul a lengyel hona állapotján” kezdettel énekelték magyarul. Dallamára Petőfi „Kis lak áll a nagy Duna mentében” c. versét is dalolták. Az ének első, eredeti szövege egyébként
- 13 A Mazurek Dąbrowskiego (Dąbrowski-mazurka) Józef Wybicki költeménye, melyet 1797-ben a napóleoni háborúk itáliai hadszínterén írt. Zenéjét sokáig tévesen Kleofás Ogińskinak tulajdonították. Ma a Lengyel Köztársaság állami himnusza.
- 14 *Szücs Sámuel naplója I. 1835-1864*. Bev., s. a. r. Kilián István, Miskolc, BAZ megyei Levéltár, 2003. 38–43. 1839. év. [május] https://library.hungaricana.hu/hu/view/BAZM_Sk_37/?query=Krakk%C3%B3&pg=44&layout=s (2017-12-23) A Krakkóra vonatkozó teljes szöveg közölve: Kovács István – Petneki Áron i. m. 60–65.
- 15 Boldog Bronisława 1702-ben emelt, majd 1759-ben kibővített kápolnája, melyhez 1778-ban re-metelakot is építettek.

- 16 Bajza József: Apotheosis c. költeményéből, melyet az 1831-es lengyel felkelés leverése után írt.
- 17 Szűcs Miklós naplója (részlet) Másolata a miskolci Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentációjában, jelzete HOMHtd. 53.4390.15. A teljes Krakkóra vonatkozó szöveg közölve: Kovács István – Petneki Áron i. m. 66–74.
- 18 *Herfurth József ifjúkora. A megboldogult bíres collegiumi professor feljegyzései ifjúkoráról.* Közzéteszi Frenyó Lajos. Eperjes, Sziklai Henrik, 1907. 75.
- 19 Masaniello, vagyis Tomaso Aniello d'Amalfi ténylegesen élt történelmi személy, 1647-ben ő vezette a nápolyiak felkelését a spanyol uralom ellen, és hét napig a város ura volt, de meggyilkolták.
- 20 Mieux vaut mourir que rester misérable ! Amour sacré de la patrie,
Pour un esclave est-il quelque danger ? Rends nous l'audace et la fierté ;
Tombe le joug qui nous accable À mon pays je dois la vie ;
Et sous nos coups périsse l'étranger ! Il me devra sa liberté.
- 21 - v - : A szabadsághősök egy szép emlékééről, in: *Hazánk s Külföld*, 3. 1867:50. 799.
- 22 A legendával ellentétben Kościuszko soha sem mondta, hogy „Finis Poloniae!”, vagyis „Vége Lengyelországnak!” Saját maga tiltakozott levelében az állítás ellen, hogy ő valaha is – különösképpen pedig a vesztes maciejowicei csata után – mondta volna a hírhedt szólást. 1803-ban Ségur grófhoz írt levelében vallja: „Csak a tudatlanság vagy a rosszakarat foghatta ezt rám.” Sebesülésekor eszméletlen volt, így nem is tudott beszélni. (Tóth Béla : *Szájruól szájra. A magyarság szálló igéi.* 2. kiad. Bp., Athenaeum, 1901. 174)
- 23 Rátz István: Bronislawa hegyén. Lengyelországi naplóból, in: *Zemplén*, 9. 1878:44. (nov. 8.). Közölve: Kovács István – Petneki Áron i. m. 98 – 100.
- 24 Tévedés: a székesegyházban az 1895-ös renoválási munkák megindulásáig 17. századi németalföldi gobelinek voltak kifüggesztve, amelyek Andrzej Trzebicki és Jan Małachowski püspök, valamint Kacper Cieński dékánkanonok ajándékaaként kerültek a katedrális tulajdonába. V.ö. Hennel-Bernasikowa, Maria: *Gobeliny katedry wawelskiej.* Kraków, Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu, 1994. (különösen 17–20.)
- 25 Szádeczky Lajos: A lengyelek Mekkája, in: *Vásárnapi Újság* 32. 1885:36. 582. Közölve: Kovács István – Petneki Áron i. m. 108 – 110.
- 26 SZABÓ Lőrinc, *Vers és valóság: Bizalmas adatok és megjegyzések*, szöveggond. LENGYEL TÓTH Krisztina, jegyz. KISS Katalin, Bp., Osiris, 2001 [Osiris Klasszikusok], 183–184; <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000001020&secId=0000098390> (letöltés: 2018. 10. 30.).
- 27 SZABÓ Lőrinc, *Harminchat év. Szabó Lőrinc és felesége levelezése, 1945–1957*, szerk., jegyz., KABDEBŐ Lóránt, Magvető, Bp., 1993 34., 42–43; <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000199&secId=0000018326> (letöltés: 2018. 10. 30.).
- 28 SZABÓ Lőrinc, *Szabó Lőrinc tartalékos hadnagy (főhadnagy?) életrajza (1951)* = Uő., *Harminchat év, i. m.*, 13.
- 29 A vers kialakulásának történetét lásd <http://krk.szabolorinc.hu>, *Szabó Lőrinc – Vers és valóság.* A Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelyének és az MTA Könyvtárának Szabó Lőrinc-honlapján (letöltés: 2018. 10. 30.) A vers variációi a Dokumentumok „nyelv” alatt, a Kalibán kötet bemutatásában és elemzésében szerepelnek.
- 30 SZABÓ Lőrinc, *Vers és valóság: Bizalmas adatok és megjegyzések*, szöveggond. LENGYEL TÓTH Krisztina, jegyz. KISS Katalin, Bp., Osiris, 2001 [Osiris Klasszikusok], 26–27; <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000001020&secId=0000098390> (letöltés: 2018. 10. 30.).
- 31 Helena KANGAS, *Az én Magyarországom, Cikkek, riportok, 1943–1944*, Argumentum, Budapest, 2001; KABDEBŐ Lóránt, *Szabó Lőrinc finn fordításai* = Helena KANGAS, *Az én Magyarországom i. m.*, 188.
- 32 Ezt a debreceni emlékművet koszorúzta meg a múlt jóvátételeként magyarországi látogatása során Szent II. János Pál pápa; ez alkalommal az akkori Magyar Nemzetben pedig Szabó Lőrinc versére hívtam fel a figyelmet: KABDEBŐ Lóránt, *Vers egy koszorú mellé.* [Szabó Lőrinc: A gályarabok szobra.] = Magyar Nemzet, 1991. augusztus 26. 6.
- 33 SZABÓ Lőrinc, *Vers és valóság, i. m.*, 183–184.
- 34 *U.o.*, 195.